

מלכים א' פרק י"א

מבוא:

בפרקים הקודמים מתוארת תקופת הזוהר של מלכות שלמה, ומשתמשת בהם כמחלוקת ואוחדת על שלמה ומעשיו מבחינה ביטחונית, מדינית, כלכלית, תרבותית, דתית ולאומית. לעומת זאת בפרק י"א נשמעת ביקורת שלילית על מלכות שלמה מבחינה דתית ומדינית.

מגמת המספר המקראי להסביר מדוע לאחר מות שלמה התפלגה הממלכה לשתי ממלכות: יהודה וישראל.

פס' 1 - 8: חטאי שלמה

א. שלמה נשא נשים נוכריות רבות: (פס' 1 - 3) שלמה עבר בכך על שני איסורים:

(1) שלמה עבר על צו ה' האוסר נישואים עם נשים נוכריות, מחשש שבעקבותיהן עם ישראל יעבוד לאלילים (שמות ל"ד, 16: דברים ז', 2 - 4).

(2) שלמה עבר על חוק המלך האוסר להרבות נשים – "לא ירבה לו נשים" (דברים י"ז, 17).

* אולם מצד שני סיבת נישואיו הרבים של שלמה הייתה דיפלומטית (מלכים א' ג', 1: ט', 16). נישואים אלו נקראים נישואים פוליטיים: נישואים שמטרתם בין מהגרים של מדינות סמוכות ונעזו לכריתת בריתות ולחזיון קשרים מדיניים - צבאיים.

המספר אלף נשים הוא מוגזם ונועד לציין את עשרת אלפים שלמה, כבודו וקשריו עם המדינות השכנות.

ב. שלמה עבד אלילים: (פס' 4 - 6) שלמה עבד על הדין – "לא יהיה לך אלהים אחרים על פניי" (שמות כ', 3) - האוסר עבודת אלילים. וכן שלמה עבד על חוק המלך – "לא יסור לבבו" (דברים י"ז, 17).

המספר המקראי מציין ששלמה עבד אלילים לעבד וקטן (פס' 4) ומכך ניתן ללמוד על שבחו של שלמה, שלא מנע מנשותיו לעבוד לאלילים וכל ניסיונותיהן להחסימו ובטלו. רק לעבד וקטן הצליחו להטות את ליבו אחרי אליליהן.

ג. שלמה בנה במות לאלילים: (פס' 7) המספר מדגיש ששלמה בנה במות לעבודת אלילים – "בהר אשר על פני ירושלים" המספר אינו מציין את שמו של ההר. מטרת המספר ליצור רושם ששלמה בנה בקדושת ירושלים. * חטאי שלמה הם על דרך עברה גורמת עברה.

הדגשת חטאי שלמה

המספר המקראי מדגיש את חטאי שלמה בדרכים הבאות:

- ✓ "...אהב נשים נוכריות רבות... מאבקות, עובדות, ארמוניות, צידניות, חסידות" (פס' 1) - מובא פרוט רב של עמי הנשים הנוכריות.
- ✓ "מן הגויים אשר אמר ה'..." (פס' 2) - הדגשת העבדה ששלמה עבד עליהן.
- ✓ "...נשים שרות שבע מאות ופילגשים שלש מאות..." (פס' 3) - הדגשת המספר הגדול.
- ✓ "...ולא היה לבבו שלם עם ה' כלבב דוד אביו" (פס' 4) - ההשוואה לגדלותו של דוד.
- ✓ "כי נטה לבבו מעם ה'... הנראה אליו פנים" (פס' 5) - לכוונת התגלותו של פנים אליו הוא חטא.

המסקנה: המספר המקראי מגמתי, מטרים ומפרט בתגובת חטאי שלמה. מאחר והוא מציג רק את ההיבטים השליליים של פעילות שלמה (היבטים דתיים). המספר אינו מציג את ההיבטים החיוביים שבפעולות שלמה (היבטים מדיניים).

מחבר דויטרונומיסט (פס' 7-8)

לדעת חוקרי המקרא בפס' 7 - 8 ישנה ביקורת ברוח ספר דברים - המחבר דויטרונומיסט. הם מוכיחים זאת מכך שבספר דברים ישנו איסור עבודת אלילים והזריזה להשמדת כל המקומות שעבדו בהם לאלילים (דברים י"ב, 2). ואילו שלמה בנה במות לעבודת אלילים "בהר אשר על פני ירושלים" (פס' 7) [במות אלו יתקיימו עד לימי יאשיהו מלך יהודה והוא יהרוס אותם ברפורמה הדתית שיבצע - מלכים ב' כ"ג, 13].

שורשים מנחים

שורש מנחה - אהב: שלמה אהב נשים נופריות (פס' 1, 2) והן גוררות אותו לעבודת אלילים. שלמה מחליף את אהבת ה' (שנוכרת במלכים א' ג', 3) באהבת נשים נוכריות.
צדוף מנחה - להטות לב: (פס' 2 - 9) הנשים הנוכריות הטו את ליבו של שלמה, מעבודת ה' לעבודת אלילים.

פס' 9 - 13: עונשו של שלמה

בעקבות חטאי שלמה, עונשו של שלמה הוא פילוג הממלכה, בימי בנו של שלמה - רחבעם.
נפול לדורות: (גמול משפחתי) שכר או עונש על מעשי האדם ניתנים לצאצאיו בדורות מאוחרים.
 לדוג' - שמות כ', 5 - 6: "פוקד עוון אבות על בנים על שלשים ועל רביעים לשונאי ועושה חסד לאלפים לאוהבי ולשומרי מצוותי".

ההקלות בעונשו של שלמה:

- הפילוג לא יתרחש בימי שלמה, אלא בימי בנו.
 - שבת אחד יישאר לבנו של שלמה.
 - פילוג הממלכה לא יתרחש בימי שלמה עקב שתי הסיבות הבאות (פס' 13):
 א. החסד למען דוד אביו של שלמה - הבטחתו לדוד אביו (ברית נצח בשמואל ב' ז', 16).
 ב. החסד למען ירושלים עיר הבחירה.
 - עקב חטאי שלמה ייענש רחבעם בנו, בימיו תקרע הממלכה למרות שהוא לא חטא. שלמה אינו נענש בזכות י"ד, אביו הצדיק.

פס' 14 - 28: שלושת השטנים

השטנים: האויבים שקמו לשלמה, הם מערערים את שלטון שלמה, פוגעים ביוקרתו ומחלישים את הממלכה מבחינה כלכלית וביטחונית. שני השטנים הראשונים מוצגים ע"י פלאשבאק - הבטה לאחור.

המקור	שם השטן	הסיבה למרד	זמן התחלת המרד	תוצאות הצקתו
מלכים א' י"א, 22 - 14				
מלכים א' י"א, 25 - 23				
מלכים א' י"א, 28 - 26				

~~לסיכום: הסיבות למרידות של שלושת השטנים הן הגישה המדינית של דוד ושלמה. זמן המרידות הוא בתחילת ימי מלכות שלמה, אך המספר המקראי מציין את המרידות הללו דווקא עכשיו, כדי להציגם כעונש על חטאי שלמה. אולם בפועל שלמה נענש, למרות שהוא לא חטא.~~

ירבעם בן נבט (פס' 26 – 28)

שם אביו: נבט, שבטו: אפרים, מקום מגוריו: צרדה, שם אימו: צרועה, מצבה המשפחתית: אלמנה.

**** מעמדו של ירבעם בן נבט היה גבוה, ניתן ללמוד זאת מהפרטים הבאים:**

1. המספר המקראי מדגיש שירבעם היה גיבור חיל (פס' 28) לביטוי זה יש שתי משמעויות:
 - א. איש אמיץ מאוד (אביו של שאול - שמואל א' ט', 1).
 - ב. איש נכבד ובעל אחוזה (נאמר על בועז - רות ב', 1).
2. שלמה מינה אותו על סבל בית יוסף (פס' 28) - תפקידו היה פקיד בכיר, הממונה על גיוס עונתי של אנשים מבני יוסף (השבטים אפרים ומנשה) לעבודת המלך.

הסיבה למרד ירבעם בשלמה

ירבעם היה ממונה על "סבל בית יוסף" (פס' 28) – הוא היה אחראי על עובדי הכפייה מהשבטים אפרים ומנשה, שעבדו במפעלי הבנייה בירושלים, בזמן ששלמה "בנה את המילוא" (פס' 27). ירבעם ראה את סבלם של עובדי הכפייה, שהיו משבטי הצפון. לעומת שבט יהודה שלא השתתף בעבודות הכפייה, לכן הוא מחליט למרוד.

פס' 29 - 39: הפגישה בין אחיה השילוני וירבעם

ירבעם בורח מירושלים, לאחר שמרד בשלמה. הוא פוגש בשדה את אחיה השילוני.
אחיה השילוני: נביא ה' מהעיר שילה. בשילה היה בעבר המשכן (שמואל א' א', 3).

*** ישנם הטוענים שאחיה תמך במרד בשלמה, בגלל ששלמה פגע בעירו של אחיה - שילה:**

- א. שלמה פגע בקדושה הדתית של שילה: שלמה בנה את המקדש בירושלים והמרכז הדתי עבר לירושלים, ובכך נפגע מעמדה הדתי של שילה (מלכים א' ח', 3).
- ב. שלמה פגע בהנהגה הדתית של שילה: שלמה סילק את אביתר הכהן מתפקידו ככהן (מלכים א' ב', 27).

מעשה סמלי: פעולה שנעשית בתחום המוחשי (פיסי), אך מביעה רעיון מופשט (רעיון רוחני).

אחיה השילוני קורע את השמלה ל - 12 קרעים, הוא נותן לירבעם עשרה קרעים ואומר לו: "הנני קורע את הממלכה מיד שלמה ונותני לך את עשרת השבטים" (פס' 31).

השמלה = הממלכה, הקריעה = פילוג הממלכה, עשרה קרעים = עשרת השבטים, קרע אחד = שבט יהודה.

קושי: מיהו - "שבט אחד"?

פתרון: השבטים יהודה ובנימין שהיו סמוכים זה לזה (מלכים א' י"ב, 20 – 21).

* "ומלכת בכל אשר תאווה נפשך" (פס' 37) – ה' נותן לירבעם את הזכות לבחור לו את עיר הבירה. לאחר המלכת ירבעם הוא בונה את שכם כעיר בירה ואחר כך את פנואל (י"ב, 25).
ההבטחה הניתנת לירבעם היא על תנאי – "והיה אם תשמע את כל אשר אצווק... ובניתי לך בית נאמן" (פס' 38).
התנאי שה' יבנה לירבעם "בית נאמן" – בית מלוכה, שושלת נצחית הוא: אם ירבעם ילך בדרכי ה' וישמור את חוקי ומצוות ה'. לעומת זאת ההבטחה לדוד לא הייתה מותנית (שמואל ב' ז', 16).

השורש המנחה - ק.ר.ע (פס' 11 - 13, 29 - 39)

בפסוקים 11 - 13 ה' מנבא על קריעת הממלכה לשלמה, ובפס' 29 - 39 אחיה מבצע מעשה סמלי של קריעת השמלה לשנים עשר חלקים, ובכך אומר לירבעם שהנבואה אכן תתממש.

פס' 40 - 43: מות שלמה

קושי: ירבעם בורח למצרים ונמצא תחת חסותו של פרעה. אך לפי פס' 1 לשלמה היו קשרים מדיניים עם מצרים – שלמה נשא לאישה את בת פרעה - כיצד ניתן להסביר סתירה זו?
פתרון: שלמה התחתן עם בתו של פרעה סיאמון והיו לו קשרים מדיניים איתו. לאחר מות פרעה סיאמון, עולה לשלטון פרעה שיישק. הוא עודד גורמים מרדניים למרוד בממלכת שלמה, כדי להחלישה ושהוא יוכל בבוא היום לכבושה (כפי שעודד את הדד האדומי וירבעם בן נבט).